

М. М. Ячменська

студ. IV курсу

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Є. Д. Стрельцова

ІСТОТНІ УМОВИ АРБІТРАЖНОЇ УГОДИ

За сучасного стану ринкових відносин спостерігається тенденція надання учасниками міжнародного комерційного обороту переваги вирішення спору, що виник або виникне в майбутньому, шляхом звернення до міжнародного комерційного арбітражу (далі – МКА), аніж до державного суду. Це можна пояснити рядом переваг: 1) сторони спору можуть самостійно обрати арбітражну інституцію будь-якої країни для розгляду спору; мають право формувати склад арбітражного суду, що надає їм можливість обрати висококваліфікованих спеціалістів; 2) арбітражна процедура розгляду спору та прийняття рішення є відносно швидкою, без усілякої процесуальної тяганини; 3) сторони можуть обрати процедуру розгляду спору, якою арбітри будуть керуватись при вирішенні спору; та інш. Для підтвердження тези про привабливість та переваги МКА наведемо дані Звіту про діяльність Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України у 2017 році за період з 1 січня по 31 грудня, згідно з яким до провадження суду було прийнято 331 справу, а також зазначено, що 97% справ були розглянуті у строк, що не перевищує півроку [1].

Необхідно зазначити, що всі правовідносини, які виникають у сфері вирішення спору МКА, починаються з етапу досягнення згоди між контрагентами стосовно передачі спору до арбітражу, тобто з моменту включення в текст контракту «арбітражного застереження» або ж з моменту укладення окремої арбітражної угоди, оскільки це є правовою підставою звернення до МКА.

Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» (далі – Закон про МКА) від 24 лютого 1994 р. № 4002-ХІІ надано легальне визначення арбітражної угоди як «угоди сторін про передачу до арбітражу всіх або певних спорів, які виникли або можуть виникнути між ними в зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер чи ні. Арбітражна угода може бути укладена у вигляді арбітражного застереження в контракті або у вигляді окремої угоди» [2, ст. 7].

Зважаючи на матеріально-правову природу арбітражної угоди, необхідно чітко визначитись з істотними умовами такого інституту договірного права з метою удосконалення правозастосовної практики, оскільки недосягнення домовленості з цього питання може стати правовою підставою для визнання арбітражної угоди неукладеною, що ускладнить або взагалі унеможливить передачу спору на розгляд до МКА.

Однією з суттєвих ознак арбітражної угоди вважається її предмет, щодо якого існують певні дискусії і не розроблено єдиного підходу. Наприклад, вчений Г. А. Цірат зазначає, що «предметом арбітражної угоди є домовленість сторін про виключення конкретного кола спірних правовідносин, які виникли або можуть виникнути між сторонами арбітражної угоди, з підсудності державним судам та про передачу таких спорів на вирішення третейського суду (арбітражу)» [3, с. 47]. О. П. Вершинін [4, с. 298], С. В. Ніколюкін [5, с. 8] розуміють під предметом угоди активні дії сторін, пов'язані із розглядом і вирішенням спорів учасників цивільних правовідносин міжнародним комерційним арбітражем.

А. Г. Котельніков зміст предмету тлумачить досить розгалужено, як такий, що складається з: 1) обов'язку сторін передати на розгляд міжнародного комерційного арбітражу певні спори; 2) вказівки на конкретний арбітраж (арбітражну установу чи арбітраж *ad hoc*); 3) визначення конкретного правовідношення, у зв'язку з яким можуть виникнути спори. На думку вченого, перший із вказаних елементів предмета арбітражної угоди є основним, а два наступні виконують конкретизуючу функцію [6, с. 21].

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України про МКА: «До міжнародного комерційного арбітражу можуть за угодою сторін передаватися: спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном, а також спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України». Також варто звернути увагу на спори, які належать до виключної юрисдикції державних судових органів, які зазначені в ст. 77 Закону України Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. № 2709-IV: оскільки такі

спори є неарбітрабельними, вони не можуть бути передані до арбітражу в силу законодавчої заборони.

Правильне визначення предмету арбітражної угоди дійсно має важливе практичне значення, оскільки згідно Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень від 10 червня 1958 р. (далі – Нью-Йоркська Конвенція) у визнанні арбітражного рішення може бути відмовлено, якщо зазначене рішення винесене зі спору, який не був передбачений арбітражним застереженням чи арбітражною угодою [7, ст. 5]. Також Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж від 21 квітня 1961 р. зазначає, що суд може не визнати арбітражне рішення, якщо згідно із законодавством його країни спір не може бути предметом арбітражного провадження [8, ст. 6].

З вищезазначеного нормативного визначення арбітражної угоди можна виокремити таку суттєву ознаку, як досягнення домовленості про передачу спорів до арбітражного розгляду, тобто визначення, що саме арбітражний механізм повинен застосовуватися при виникненні спору між контрагентами.

Наступною істотною умовою арбітражної угоди є обрання конкретного виду арбітражу: постійно діючого (інституційний) або так званого арбітражу ad hoc. Якщо сторони підпорядкували спір арбітражному суду, однак не обумовили між собою та письмово не закріпили у арбітражній угоді конкретний арбітраж, або ж навіть просто допустили технічну помилку у найменуванні арбітражу, то це може призвести до негативних наслідків у виді відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення або ж взагалі до неможливості звернення до будь-якого постійно діючого арбітражу. Наведемо у зв'язку з цим приклад з судової практики. Рішенням господарського суду м. Києва у справі № 5011-10/13371- 2012 за позовом Комунального підприємства «Водоканал» до Товариства з обмеженою відповідальністю «Догушіншаат Тіджарет Лімітет Шіркети» про визнання недійсною окремої частини правочину, яка містить арбітражне застереження, було встановлено, що арбітражне застереження є недійсним, оскільки сторони обумовили підпорядкувати спору, що виникне, Міжнародному торговельному арбітражному суду при Торгово-промисловій палаті України (м. Київ), однак такого постійно діючого арбітражного суду в Україні не існує [9].

Окрім цього, дійсність арбітражної угоди залежить від дотримання сторонами умови щодо форми угоди, що прямо передбачено в п. 2 ст. II Нью-Йоркської Конвенції. Конвенція передбачає укладення угоди у письмовій формі, що полягає у наявності арбітражного застереження в самому тексті договору або підписанні арбітражної угоди, а також у обміні листами чи телеграмами. Зважаючи на стрімкий розвиток технологічного процесу, на міжнародному рівні виникла необхідність передбачити використання і інших технічних засобів, що, зокрема, знайшло втілення у Законі про МКА, де з цього питання додана можливість вважати письмовою формою арбітражної угоди також

«обмін листами, електронними повідомленнями, якщо інформація, що міститься в них, є доступною для подальшого використання, повідомленнями по телетайпу, телеграфу або з використанням інших засобів електрозв'язку, що забезпечують фіксацію такої угоди, або шляхом обміну позовною заявою та відзивом на позов, в яких одна із сторін стверджує наявність угоди, а інша проти цього не заперечує» (п. 2 ст. 7).

Таким чином, з аналізу вищевикладеного можна дійти висновку, що арбітражна угода є укладеною з моменту досягнення згоди щодо усіх істотних умов угоди, оскільки відсутність хоч однієї з умов є підставою для настання ряду негативних наслідків для сторін, таких, як неприйняття арбітражним органом справи до розгляду, або скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу, або відмови у визнанні і виконанні арбітражного рішення. Отже, на нашу думку, задля уникнення непорозумінь або різних інтерпретацій щодо домовленості сторін, вони мають чітко і більш детально складати арбітражну угоду, керуючись положеннями національного законодавства та міжнародних актів, а також регламентом відповідного арбітражного органу.

Список використаної літератури

1. Звіт Міжнародного комерційного арбітражного суду при ТПП України за 2017 рік. URL: <https://icas.org.ua/wp-content/uploads/Otchet-2017.pdf> (дата звернення 25.02.2019).
2. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24.02.1994 р. № 4002-XII IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12> (дата звернення: 20.02.2019).
3. Цірат Г.А. Міжнародний комерційний арбітраж : навч. посіб. Київ, 2002. 304 с.
4. Вершинин А. П. Третьейское разбирательство в Российской Федерации : учебное пособие / под ред. О. Ю. Скворцова. Москва, 2010. 400 с.
5. Николюкин С. В. Арбитражное соглашение и компетенция международного коммерческого арбитража. Проблемы теории и практики. Москва, 2009. 144 с.
6. Котельников Г. А. Правовая природа арбитражного соглашения и последствия его заключения : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15. Екатеринбург, 2008. 29 с.
7. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень : Міжнародний документ від 10.06.1958 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_070 (дата звернення: 25.02.2019).
8. Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж : Міжнародний документ від 21.04.1961 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_069 (дата звернення: 25.02.2019).
9. Рішення господарського суду м. Києва від 14.02.2013 р. у справі № 5011-10/13371-2012 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37461777> (дата звернення: 19.02.2019).